

Parçacık Sürü Optimizasyon Algoritması

Sürü Zekası Optimizasyon Algoritmaları

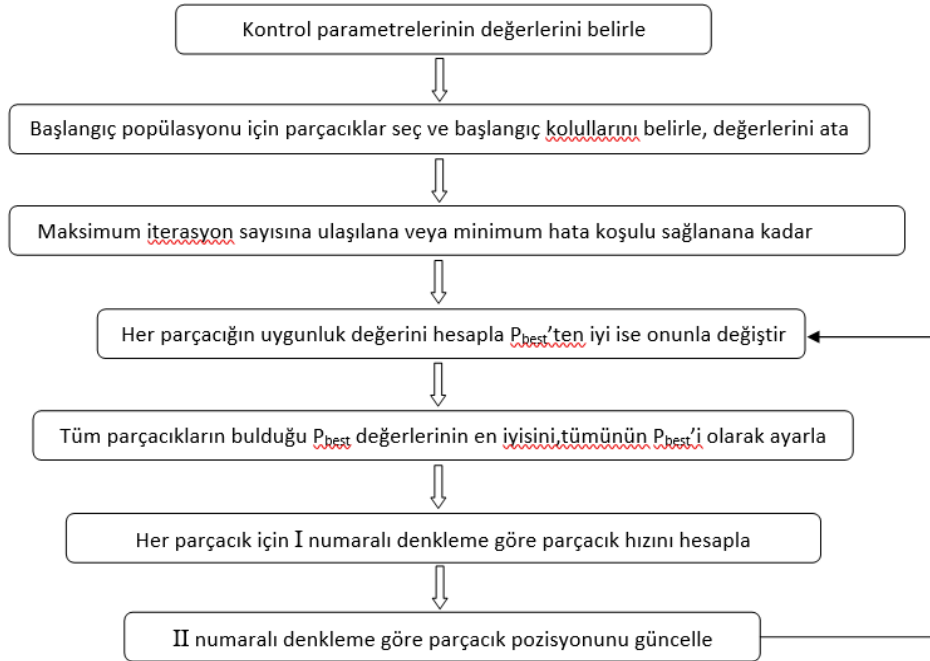
Sürü, birbirleriyle etkileşen dağınık yapılı bireyler yığını anlamına gelir. Bireyler insan, karınca, arı v.b. şekilde ifade edilebilir. Sürülerde N adet temsilci bir amaca yönelik davranışı gerçekleştirmek ve hedefe ulaşmak için birlikte çalışmaktadır. Kolaylıkla gözlenen bu “kollektif zeka” temsilciler arasında sık tekrarlanan davranışlardan doğmaktadır. Temsilciler faaliyetlerini idare etmek için basit bireysel kurallar kullanmakta ve grubun alan kısmıyla etkileşim yolu ile sürü amaçlarına ulaşmaktadır. Grup faaliyetlerinin toplamından bir çeşit kendini örgütlenme doğmaktadır.[1] Bu ve bunun gibi bazı sürü zekası optimizasyonu algoritması türleri:

- Ateş Böceği Algoritması
- Ateş Böceği Sürü Optimizasyonu
- Karınca Koloni Optimizasyonu
- Parçacık Sürü Optimizasyonu**
- Yapay Balık Sürüsü Algoritması
- Yapay Arı Koloni Algoritması
- Bakteriyel Besin Arama Optimizasyonu Algoritması
- Kurt Kolonisi Algoritması

•Kedi Sürüsü Optimizasyonu

Parçacık Sürü Optimizasyon Algoritması

Parçacık Sürüsü Optimizasyon Algoritması(PSO), kuş sürülerinin davranışlarından esinlenilerek ortaya çıkarılmış bir algoritmadır. Popülasyon tabanlıdır ve skotastik bir yapıya sahiptir. Sosyal sistemler bireyin çevresiyle ve diğer bireylerle olan etkileşimini ve davranışını incelemektedir. Bu davranışlara sürü zekası denmektedir. Sürülerden esinlenilerek ortaya çıkarılan iki popüler optimizasyon yöntemi vardır. Bunlar; Karınca Koloni Optimizasyonu ve Parçacık Sürü Optimizasyonudur. PSO sürünün besin kaynağı ararken ortaya koyduğu davranış üzerine kuruludur. PSO, evrimsel algoritmalarla bir çok benzerlik göstermektedir. PSO'nun adımları aşağıdaki gibidir.

Algoritmada bahsedilen parçacıklar sürüdeki bireylere işaret etmektedir.

$$v_i(k+1) = v_i(k) + c_1 \cdot rand(k)(pbest - x_i(k)) + c_2 \cdot rand(k)(gbest - x_i(k)) \quad \text{(I)}$$

$$x_i(k+1) = x_i(k) + v_i(k+1) \quad \text{(II)}$$

PSO KONTROL PARAMETRELERİ

- **Parçacık Sayısı** : Problemin çeşidine göre ayarlanmalıdır. Bazı problemlerde 10 parçacık yeterliyken, bazılarında 20-40, bazılarında ise 100-200 değerleri gerekmektedir.
- **Parçacık Boyutu** : Optimize edilecek probleme göre değişir.
- **Parçacık Aralığı** : Probleme göre farklı boyut ve aralıklarda ayarlanabilir.
- **V_{max}** : Bir iterasyonda bir parçacıkta meydana gelecek maksimum hızı belirler. Genellikle parçacık aralığına göre ayarlanır.
- **Öğrenme Faktörleri** : Denklemde görülen c değerleridir. Genellikle 2 olarak seçilirler. Fakat farklı değerler de alabilirler. Yaygın olarak [0,4] aralığında alınır.
- **Durdurma Kriteri** : İki şekilde yapılabilir; Birincisi başlangıçta maksimum iterasyon sayısı belirlenir ve algoritma bu sayıya ulaştığında sonlandırılır. İkincisi ise değerlendirme fonksiyonu istenilen değere ulaştığından algoritma sonlandırılır.

Algoritmanın Pseudo Code'u aşağıdaki gibidir.

[crayon-5c99b37e2340d753286130/]

Parçacık Sürüsü Algoritması bir başlangıç popülasyonu ile başlatılır ve algoritmanın çalışmasıyla, çözümler güncellenir ve optimum çözüm bulunmaya çalışılır. Her döngüde parçacıkların konumları, iki en iyi(best) değere göre güncellenir. Bu değerlerden ilki p_{best} , o ana kadar parçacığın elde ettiği en iyi çözümü sağlayan konum koordinatlarıdır. Diğer değer ise popülasyon tarafından elde edilen en iyi çözümü sağlayan konum koordinatlarıdır. Diğer değeri local en iyi(best) olarak kabul edersek, bu değer ise global en iyi olarak kabul edilir.

Aşağıda D adet parametrede oluşmuş, n adet parçacığın oluşturduğu popülasyon görülmektedir.

$$x = \begin{pmatrix} X_{11} & X_{12} & \dots & \dots & X_{1D} \\ X_{21} & X_{22} & \dots & \dots & X_{2D} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{N1} & X_{N2} & \dots & \dots & X_{NN} \end{pmatrix}$$

Popülasyon matrisine göre i. parçacık $X_i = [X_{i1}, X_{i2}, \dots, \dots, X_{iD}]$ şeklinde ifade edilir. En iyi değeri veren parçacığın pozisyonu için de p_{best} şeklinde bir matris oluşturulur. Yine aynı şekilde yukarıdaki denklemde verilen hız parametresi de vektörle ifade edilir.

Denklemler de geçen C değerleri öğrenme faktörleridir. Bu değerler her parçacığı en iyi konuma çeken stokastik hızlanma terimlerini ifade eden sabitlerdir. İlk c değeri parçacığın kendi tecrübesine göre hareket etmesini, diğeri ise sürüdeki diğer parçacıkların tecrübelerine göre hareket etmesini sağlar. Bu sabitlerin değerleri belirlenirken dikkat edilmelidir. Düşük değerler seçilmesi durumunda hedefe doğru dolaşarak gider, böylelikle farklı yerler gezilerek, farklı kaynak bulma imkanı doğabilir. Fakat bu durum hedefe ulaşma süresini uzatır. Bu değerlerin yüksek seçilmesinde ise hedefe doğru hızla gidilir fakat bu durumun, hedefin atlanıp geçilmesine de sebep olabileceği unutulmamalıdır. Yapılan çalışmalar sonrasında elde edilen verilere göre en uygun c değerleri 2 olarak bulunmuştur. Ayrıca denklemde bulunan rand değerleri $[0,1]$ arasında düzgün dağılımı rastgele değerlerdir. Denklemlerde geçen k değerleri ise iterasyon sayısını bildirmektedir.

PARÇACIKLARIN HIZ VE KOORDİNATI

Parçacıkların hız ve koordinat hesaplamaları yukarıda verdiğim I ve II numaralı denklemler ile yapılmaktadır. Yeni konum yeni hız ve bir önceki koordinat bilgisiyle hesaplanmaktadır. İkinci denklem bunu göstermektedir. $x(k+1)$ bir sonraki koordinat bilgisi, mevcut koordinat bilgisi $x(k)$ ile parçacığın o andaki hızı ile toplanarak bulunmakta.

İlk denklem ise mevcut hızı hesaplamaktadır. c_1 ve c_2 değerleri global en iyiye gidiş için önem arz etmektedir. Bu yüzden dikkatli seçilmelidir. Daha önce bahsettiğim gibi bu değerler genelde 2 seçilirler.

Yukarıda görüldüğü üzere verilen hız denklemi p_{best} ve g_{best} değerlerine bağlıdır. Bu yüzden tüm elemanlar hesaba katılmamaktadır. Bu yüzden formülü aşağıdaki şekilde de kullanabiliriz. Bu şekilde kullanım sayesinde yeni hız bulunurken sadece en iyilerin kullanımından kurtarılmış olacaktır. Formüldeki x değeri orantı sabiti, q_i değeri ise p_{best} değerlerinin ağırlıklı toplamı olarak kullanılmaktadır.

$$v_i(t+1) = X(v_i(t) + c(q_i - x_i(t)))$$

Parçacık Sürüsü Optimizasyonu Algoritması'nda bir diğer önemli nokta da komşuluk seçimidir. Üzerinde çalıştığımız probleme göre komşuluk seçimi stratejisi belirlenir. Komşuluk seçimi için genel olarak kullanılan birkaç metod vardır.

KAYNAKLAR

- Particle Swarm Optimization and Differential Evolution Algorithms: Technical Analysis, Applications and Hybridization Perspectives
 - Parçacık Sürüsü Optimizasyon Algoritması ve Benzetim Örnekleri – Seçkin Tamer-Cihan Karakuzu
 - Parçacık Sürü Optimizasyonunda Yeni Bir Birey Davranış Biçimi Önerisi – Ö.Tolga Altınöz-A.Egemen Yılmaz
 - <http://www.swarmintelligence.org>
 - <http://wikipedia.org>
-

Yapay Arı Koloni Algoritması Nedir? Nasıl İşler?

Sürü Zekası Optimizasyon Algoritmaları

Sürü, birbirleriyle etkileşen dağınık yapıllı bireyler yığını anlamına gelir. Bireyler insan, karınca, arı v.b. şekilde ifade edilebilir. Sürülerde N adet temsilci bir amaca yönelik davranışı gerçekleştirmek ve hedefe ulaşmak için birlikte çalışmaktadır. Kolaylıkla gözlenen bu “kollektif zeka” temsilciler arasında sık tekrarlanan davranışlardan doğmaktadır. Temsilciler faaliyetlerini idare etmek için basit bireysel kuralları kullanmakta ve grubun alan kısmıyla etkileşim yolu ile sürü amaçlarına ulaşmaktadır. Grup faaliyetlerinin toplamından bir çeşit kendini örgütlenme doğmaktadır.[1] Bu ve bunun gibi bazı sürü zekası optimizasyonu algoritması türleri:

- Ateş Böceği Algoritması
- Ateş Böceği Sürü Optimizasyonu
- Karınca Koloni Optimizasyonu
- Parçacık Sürü Optimizasyonu
- Yapay Balık Sürüsü Algoritması
- Yapay Arı Koloni Algoritması**
- Bakteriyel Besin Arama Optimizasyonu Algoritması
- Kurt Kolonisi Algoritması
- Kedi Sürüsü Optimizasyonu

Yapay Arı Kolonisi Algoritması (YAKA)

Doğada arıların besin arama davranışları insanlara ilham kaynağı olmuş ve bunun neticesinde ise Yapay Arı Algoritması (YAKA) geliştirilmiştir. YAKA' da arıların bütün davranışları bire bir modellenmiş ve bunun yanında da bazı varsayımlarda bulunulmuştur. Bu varsayımlar her bir nektarı çıkarılmasında sadece bir görevli arının olmasıdır. Dolayısıyla algoritmada yer alan ve kullanılacak olan besin sayısı ile görevli arı sayısının birbirine eşit olmasıdır. Böyle bir varsayımda bulunulmasına rağmen aslında bir nektara gidip gelen arının görevli olduğu besin kaynağı tükendiğinde bu arının Kaşif arı olması da söz konusudur. Bir besin kalitesi ne kadar yüksek ise o kaynağın uygunluk değeri de o kadar iyidir. Dolayısıyla YAKA ile optimum çözümün elde edilmesine çalışılır. Bu noktada algoritmayı kullanan kişinin amacı maksimizasyon ya da minimizasyon olsun nektar kalitesi çözümün uygunluk değerine denk gelmektedir.[2]

YAKA Terimleri

•Gözcü Arı

Kovanda beklerken dans alanını takip eden, uygunluk derecesine göre besin kaynağına yönelen arılar.

Kaşif Arı

Belirli alandaki rastgele kaynaklar hakkında çeşitli bilgi toplar ve kovana nektar örneği taşır. Sonrasında görevi değişebilir.

İşçi Arı

Nektar taşımakla görevli olan arılardır.

Besin Kaynağı

Nektar, polen ya da besin içeren bölge.

Dans Alanı

Kovanın içerisinde bulunan, kaşif arıların besin kaynağının konumunu ve kalitesini belirtmek için dans ettikleri bölge.

Besin Kalitesi (Çözüm Değeri)

Bulunan besin kaynağının zenginlik derecesidir.

Dans Alanı

Dans alanında yapılan 3 çeşit dans vardır. Bunlar Titreme dansı, dairesel dans ve kuyruk dansı olarak isimlendirilir.

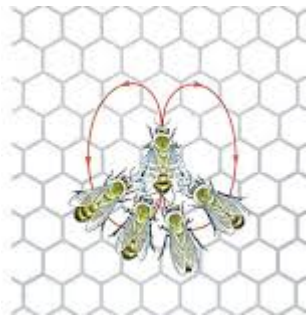
Dairesel Dans

50 ile 100 metre arasında bir nektar olduğunu belirten, yön ve açı bilgilerini **içermeyen** bir dans çeşididir.

Kuyruk Dansı

100 metre ile 10 km. arasındaki mesafelerde bulunan geniş bir kaynağı ifade etmek için kullanılan bir dans çeşididir. Besin kaynağına ait bir çok bilgiyi (yeri ve yönü v.b.) **içerir**. Yön bilgisi dansın açı bilgisinden elde edilir.

Titreme Dansı

Bulunan nektar çok kaliteli olduğunda, miktar bakımından zengin olduğunda bu dans uygulanır.

YAKA Adımları

- 1.Rastgele Besin Kaynaklarının üretilmesi.
- 2.İşçi Arıların kaynaklara gönderilmesi.
- 3.Gözcü arıların uygunluk değerine göre besin kaynağı seçmesi.
4. Nektarı tükenen besin kaynağının terk edilmesi.

1.Rastgele Besin Kaynaklarının üretilmesi

Rastgele besin kaynakları oluşturulur. Bu besin kaynaklarına sadık kalınarak işçi arı sayısı ve gözcü arı sayısı belirlenir. Ayrıca limit değeri de tespit edilir ve kontrol amaçlı sayaç değişkeni oluşturulur.

$$X_{ij} = X_j^{min} + \text{rand}(0,1)(X_j^{max} - X_j^{min})$$

i=Besin Kaynağı Sayısı, j= Parametre Sayısı, x=Çözüm Değeri

Oluşturulan bu besin kaynaklarına ait her bir besinin çözüm değerleri amaç fonksiyonunun türüne göre hesaplanır.

2.İşçi Arıların kaynaklara gönderilmesi

Maksimum döngü sayısı belirlenerek işçi arılar besin kaynaklarına gönderilir. İşçi arılar rastgele bir besine yönelerek bu besin kaynağını incelemeye başlarlar. Besin kaynağı işlendikten sonra bu besine ait yeni besin kalitesi (çözüm değeri) hesaplanır. Elde edilen çözüm değeri önceki

çözüm değerinden daha iyi ise bu besin ve besin ile ilgili bilgiler hafızaya alınırlar. Eğer çözüm değerinde bir iyileşme sağlanırsa limit değeri sıfırlanır, aksi halde limit değeri bir arttırılır. Limit değeri için belirli bir üst değer belirlemek algoritmanın çalıştırılması esnasında sonsuz döngüye girmeye engel olacaktır.

3. Gözcü arıların uygunluk değerine göre besin kaynağı seçmesi

İşçi arılardan sonra gözcü arılar devreye girerler. Besinlerin uygunluk değerine göre bir besin kaynağı seçilir. Gözcü arılar bu besin kaynağı üzerinde çalışmaya başlarlar Aynı şekilde elde edilen çözüm değeri önceki çözüm değerinden daha iyi ise bu besin ve besin ile ilgili bilgiler hafızaya alınırlar. Eğer besin kaynağında iyileşme sağlanırsa limit değeri sıfırlanır aksi takdirde limit değeri bir arttırılır. Bu safhada gözcü arılar işçi arılardan farklı olarak uygunluk değerine göre seçim yaparlar.

İşçi arı ve gözcü arı safhasından sonra kâşif arılar devreye girer. Kaşif arı safhasının esas nedeni algoritmanın yerel minimum ya da maksimumda takılmasına engel olmaktır. Dolayısıyla elde edilmiş olan çözümü tamamiyle bozarak ani limit değerleri tamamen sıfırlanarak yeni bir çözüm değeri ile önceden hafızaya alınmış olan çözüm değeri karşılaştırılır. Bu iki çözüm değerinden daha iyi olanın hafızada tutulmasına devam edilir.

4. Nektarı tükenen besin kaynağının terk edilmesi

Maksimum döngü sayısı sağlanıncaya kadar işçi arı, gözcü arı ve kaşif arı safhası devam ettirilir. Durdurma kriteri sağlanınca algoritma sonlandırılır.